

Poročilo gospodarja

(Poroča prof. France Planina)

Od leta 1948, ko je takratno ministrstvo za prosveto LRS na prošnjo našega društva namestilo v loškem muzeju stalnega upravnika, ne pripada več društvenemu gospodarju skrb za muzejske zbirke, jih smotno nameščati, pridobivati predmete, inventarizirati in ohranjevati. To je sedaj delo upravnika. Društveni gospodar nima več določenega delovnega področja, kakršno je predvideno v društvenih pravilih. Njegov položaj se je približal položaju odbornika brez funkcije, le da je bolj kot drugi odborniki dolžan imeti pregled nad ravnanjem z muzejskimi zbirkami. Zato sem nekajkrat pregledal muzejske zbirke in ugotovil, da muzejska uprava skrbi za njihovo ohranitev in da so spremembe v njihovi razmestitvi smiselne in utemeljene. Z upravnikom sva tudi pregledala vskladiščene predmete in odločila, kaj naj se še nadalje ohrani, kaj pa naj se drugače uporabi. O ostalih zadevah, ki so v interesu društvenega gospodarja, smo sklepali na odborovih sejah, n. pr. o pisanih pojasnilih pri razstavljenih predmetih, o razstavljanju kopij namesto originalnih pergamentnih listin, o razširitvi zbirke del naših rojakov in zbirke o šolstvu, o proučitvah nekaterih zanimivih vprašanj iz preteklosti Loke itd.

Ko sva s tovarišem predsednikom pred skoraj 22 leti začela z delom za loški muzej s tem, da sva obiskovala stare meščanske družine, iskala skrite zaklade po podstrešjih in pridobljene predmete z vso slovesnostjo sama odnašala in odvažala na stari rotovž, si nisva mogla niti predstavljati, da bo nekoč premajhen puštalski grad, kaj šele, da bo tej neblogljeni muzejski ustanovi pripadla sodgovornost tudi za ohranjanje bistvenih značilnosti mesta in skrb za izdajanje zbornika Loški razgledi, ki se je s IV. letnikom že kar dobro uveljavil in ustalil. In vendar je danes tako!

Ker je funkcija gospodarja — kakor rečeno — v muzeju zelo zožena in zato moje poročilo zelo skromno, naj mi bo dovoljeno, da se dotaknem omenjenega dela izven muzejskih prostorov, najprej spomeniškovarstvenega, nato izdajateljskega.

Za naše kraje se je misel o ohranjanju kulturnozgodovinskih znamenitosti začela uveljavljati sredi prejšnjega stoletja. Po razpravi Franja Baša Organizacija spomeniškega varstva v slovenski preteklosti (Varstvo spomenikov V, str. 13—57) so takrat avstrijske oblasti prišle do prepričanja, da spada med naloge države tudi skrb za ohranjanje spomenikov, ki so v nevarnosti pred zobom časa in pridobitniškimi interesi. Zato so leta 1850 odobrile ustanovitev centralne komisije za proučevanje in ohranjanje stavbnih spomenikov. Centralna komisija ni bila urad in se je zato naslanjala na pomoč zgodovinskih društev in posameznikov, ki so imeli smisel za njene težnje, ter jih je imenovala za konservatorje ali za dopisne člane. Od leta 1894 je bil konservator za Kranjsko rojak iz Železnikov, zgodovinar Anton Koblar, od leta 1914 je bil med korespondenti loški rojak Jurij Karlin. Mimogrede bodi omenjeno, da je centralna komisija na Dunaju dala na svoje stroške obnoviti zlato prevleko na znamenitih dražgoških baročnih oltarjih, ki so sedaj shranjeni v našem muzeju. Komisija je leta 1911 izdala posebno navodilo za delo deželnih konservatorjev. Ker predaprilska Jugoslavija ni imela potrebnega razumevanja za varstvo spomenikov in so bila zaman vsa prizadevanja za izdajo spomeniškega zakona, so omenjena navodila veljala kot pravilnik za delovanje spomeniškega urada v Ljubljani, dotedanji konservatorji in korespondenti Centralne komisije so postali njegovi zaupniki, vlogo dunajskih znanstvenih ustanov, ki so sodelovale z bivšo komisijo, so pa po sili razmer prevzela muzejska društva, med njimi tudi naše mlado društvo. Gradbeni zakon iz leta 1931 je sicer predvidel možnost, da občina določi, kateri deli mesta imajo zgodovinski ali umetnostni značaj in katere stavbe so vredne, da se ohranijo. Takratna loška občina se te pravice ni poslužila in ni za varstvo kulturnozgodovinskih znamenitosti ničesar ukrenila. Zato je bil položaj takšen, da je mogel vsak lastnik po mili volji predelati ali podreti stavbo, če mu je občina to dovolila s splošnih gradbenih vidikov. Tako je bila podrtja Perkusova hiša nasproti Lavdana na dnu Grabna kljub temu, da se je naše društvo obrnilo na konservatorja v Ljubljani. Toda pokojni France Mesesnel spričo pomanjkljive zakonodaje ni mogel preprečiti lastnikove namere in tako je Lontrg izgubil svojski okvir in zaključek: na mestu nekdanje preproste, a estetsko inredno učinkovito oblikovane hiše zija praznina, ki je tudi sedanja ureditev Grabna ni mogla odpraviti. Nova Jugoslavija je že v juliju 1945 sprejela zakon o varstvu kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti. Na temelju tega zakona je ministrstvo za prosveto Narodne vlade Slovenije mesec dni za tem ustanovilo v Ljubljani Zavod za varstvo in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih

znamenitosti, ljudska skupščina LRS pa je leta 1948 izdala še posebni spomeniški zakon za Slovenijo. Ta zakon pojmuje kot kulturne spomenike vse predmete, ki so pomembni zgodovinsko, arheološko, kulturnozgodovinsko, umetniško, etnografsko ali sociološko, razne domačijske značilnosti in spomenike narodnoosvobodilnega boja.

Naše mesto ima v svojem starem delu še mnogo stavb in arhitektonskih podrobnosti, ki so kulturnozgodovinsko, umetniško ali etnografsko pomembne ali domačijske značilne. Ves del mesta, ki stoji znotraj nekdanjega mestnega obzidja, je zgodovinska znamenitost, kakršne Slovenija nima več razen Ptuja in Štanjela, ki pa imata seveda čisto svoje značilnosti. Lahko trdimo, da je Loka edino slovensko mesto, kjer se še v celoti čuti dih fevdalnega srednjega veka, čeprav so bile stavbe obnovljene po velikem potresu leta 1511. To je velika prednost našega mesta, ki je ne smemo zapraviti. Razumljivo je, da bi vsakdo rad prebival v svetlem, zračnem stanovanju, toda za to ni treba betona, ameriških oken in kdo zna kakšne tuje navlake, ampak se da zadovoljiva mera udobnosti doseči tudi, če ne uničimo značilne dediščine prejšnjih rodov. Mesto Ulm ob Donavi, ki je bilo do tal zbombardirano razen cerkve, so postavili prav takšno, kakor je bilo, čeprav bi namesto starih hiš in ozkih ulic lahko uredili široke ceste in ob njih moderne stavbe, ker so se meščani zavedali, da je v stari obliki svojskost in privlačnost njihovega kraja. Prepričan sem, da bo tudi Loka imela korist od tega, če ohrani svoje pristno lice, se očisti madežev in okvar, katere so ji prizadejali neuki ljudje in se na ta način olepša. Občinski ljudski odbor se zaveda velike naloge, ki mu jo nalagajo spomeniškovarstvene zakonske določbe in skrb za kulturni in turistični dvig mesta. Z velikim čutom odgovornosti spravlja v sklad zahteve glede ohranitve starega mestnega jedra s težnjami po sodobnem oblikovanju ostalih delov in z interesi industrije. Pri tem delu se je ObLO pravilno oprl na naše društvo in našel v njem vnetega sodelavca. Težišče muzejskega dela se je časno premaknilo iz zbirke na urbanistično ureditev mesta. Pri tem zadene društvo tu in tam ob nasprotno interese posameznikov, vendar skuša vedno ravnati po načelu, naj ne trpita škode ne posameznik in ne mestna celota. Saj rešitev, ki bi kvarila pravo podobo mesta, ni nikdar edino možna rešitev in se da urediti še na kak druga način, ki ni v škodo mestu in zadovolji tudi zasebnega interesenta. Da pa vsako javno delo naleti na negodovanje in ugovore, je razumljivo, vendar se ljudje kmalu vživijo v spremembo. Tako smo se že navadili na prostor, ki smo ga pospravili pri Kamnitem mostu in se bomo navadili na Graben, ko ga bomo pošteno očistili neokusnih prizidkov, pokazali mestno obzidje v prvotnem stanju, uredili ob njem čeden trg in napravili z njega direkten dohod h gradu. Pri urejevanju starega mestnega jedra čaka ObLO in naše društvo še mnogo dela. Po zavarovanju nujno kličē kašča, ki bi bila lahko znamenitost Loke in bi služila za kake boljše namene, namesto da je zasilno skladišče in da razpada. Preurediti bo treba mestni trg, posebno del pred Homanovo hišo, prostor okoli cerkve, zunanjo stran mesta nad Selščico od Kasarne do tovarne in še marsikaj. Loški grad bo treba odpreti javnosti, namestiti v njem muzej in ga uporabiti še v druge kulturne in turističnogospodarske namene. Zaradi tega smo v stalnih stikih s strokovnjaki, ki so si zato že ogledali naše mesto in nam dali dobre nasvete, to so umetnostni zgodovinar dr. France Stelē, arhitekt inž. Marijan Mušič, zgodovinar in muzealec Franjo Baš. Tudi pokojni dr. Jože Plečnik je bil z nami na ogledih in nam dal dragocene pobude. Odbor Muzejskega društva se obrača na svoje člane s prošnjo, naj ga podpirajo v stremljenjih za ohranitev mestnih znamenitosti, na ObLO apelira, da še naprej s takšnim razumevanjem opravlja svoje dolžnosti pri spomeniškem varstvu v trajno korist Loke, strokovnjakom, posebno inž. Bitencu pa se zahvaljuje za pomoč in opravljeno delo.

Druga skrb, ki jo je prevzelo društvo preko prvotnega okvira, je izdajanje Loških razgledov. Ne bom pojasnjeval koristi, ki jo ima od raziskovanja krajevnne zgodovine in krajevnih razmer znanost, ko iz podrobnih ugotovitev o dogodkih in razmerah v posameznih krajih sestavlja celotno sliko naše preteklosti in kakor z raznobarvnimi kamenčki daje pestrost in življenjskost mozaiku naše zgodovine. Poudaril bi pa rad drugo poslanstvo, ki ga opravlja društvo z Loškimi razgledi. Za ljudsko oblast vsakega kraja je gotovo koristno, če ljudje svoj kraj poznajo, razumejo, cenijo in so nanj navezani. Te lastnosti so sicer psihične vrednote, toda imajo prav materialne učinke. Kajti človek, ki mu je mar njegov rojstni kraj, je pripravljen zanj delati, skrbeti in se zanj žrtvovati. Le takšni ljudje nesebično opravljajo težke naloge v korist splošnosti in rinejo kolo razvoja v pravo smer. Ne trdim, da že samo poznavanje krajevnne zgodovine daje ljudem te lepe lastnosti, prepričan pa sem, da te lastnosti izdatno krepi in utrjuje, ljudem pomaga, da pri delu v korist splošnosti ne zavozijo v nepravi

tir in kljub svoji dobri volji ne delajo svojemu kraju škode. Vsak razvoj, vsak napredek je prehod iz preteklosti v prihodnost, izločitev slabega, podkrepitev dobrega, pravega. Zato je treba poznati, kaj preteklost in sedanost nudita pozitivnega in kje je tisto negativno, čemur se je treba izogniti in kar je treba zavreči. Treba je poznati razmere, ki so zrasle iz preteklosti, pa ljudi, ki jih je tudi oblikovala preteklost. Koliko napak delamo, če tega ne upoštevamo! Da domačini poznajo značilnosti svojega kraja, je koristno tudi z vidika turizma, in sicer iz dveh vzrokov: da te značilnosti gojijo in s tem ohranjujejo krajevne privlačnosti in da znajo gostu to in ono pojasniti ali ga na to in ono opozoriti. Kako slab vtis napravi na tujca, če vpraša domačina o kaki zanimivosti, pa ta sam ne ve nič o njej. Kraj si s tem ne daje dobrega spričevala. Privlačnost kraja raste, če se domačini s turistom prijazno in razumno pogovorijo in če turist čuti, da jim je domači kraj pri srcu in so ponosni nanj. Iz vseh teh vzrokov je proučevanje posameznih krajev in izdajanje krajevnih monografij postalo že prava potreba. Dela te vrste se vedno bolj množijo. Ljubljana ima v delu obsežno lokalno zgodovino, Maribor in Kočevje sta izdala pomembni knjigi. Kamnik je natisnil tretji letnik Kamniškega zbornika, Idrija izdaja drobnejše in pogostejše Idrijske razglede, Tržič ima svoj Tržiški vestnik. Kranj je že pred vojno dobil temeljito Zgodovino mesta Kranja, Mengeš in Slovenj Gradec sta opravila del takšne naloge ob krajevnem jubileju, Videm ob Ščavnici je izdal že dve brošuri itd. Da smo Ločani s štirimi letniki Loških razgledov v prvih vrstah med slovenskimi kraji, je spet zasluga ObLO, organizacij in podjetij, ki pomagajo z denarnimi prispevki.

Ko se bo društvo v prihodnjem letu spominjalo 20-letnice obstoja svojega muzeja, bo lahko z zadoščenjem ugotovilo, da se ni zapiralo med stene svojih razstavnih prostorov, ampak je poseglo na široko v javno življenje. Zelja odbora pa je, da bi se naše kulturne težnje tudi globoko zasadile v miselnost vseh društvenih članov in vseh Ločanov ter jih s trdnimi vezmi spoznanja o posebnih vrednotah Loke privezale na domači kraj.

Poročilo upravnika muzeja

(Poroča kustos Andrej Pavlovec)

Letos je potekla mandatna doba prvemu upravnemu odboru, ki je spremljal poslovanje muzeja od leta 1956 dalje. Vse delo v muzeju, predvsem večje nakupe muzealij, probleme, ki nastopajo pri muzejskem delu in podobno, je uprava muzeja reševala skupno z upravnim odborom v najlepšem redu in soglasju. Predlog za novi upravni odbor, ki ga je društvo predložilo občinskemu ljudskemu odboru, še ni uveljavljen. V zvezi s tem poročam, da ni bilo sprememb ne v vodstvu ne med osebjem muzeja.

Muzejska uprava je predvsem skrbela za prostore. Poleg razstavnih prostorov, katerim posvečamo stalno pozornost in jih v redu oskrbujemo, zaslužijo to v še večji meri skladiščni prostori. Kajti v njih so shranjeni predmeti iste vrednosti kot na razstavi, le s to razliko, da so predmeti v depojih razmešeni nepregledno in povrh tega še v prostorih, ki ne ustrezajo zahtevam sodobne muzeologije. Veseli bi lahko bili, če bi bili prostori vsaj suhi, tako pa so vlažni, vanje vdira cestni prah, stropje razjeda lesni črv in okužuje v skladiščih spravljene lesene predmete. Zaradi tesnih prostorov je bil otežkočen pregled predmetov, kar je oviralo potek inventarizacije. Že bežen pregled je pokazal skrajno nezadovoljivo stanje predmetov. Vлага, prah, onemogočeno pravilno zračenje in razporeditev prostorov so kvarno vplivali na predmete. To stanje bi se dalo popraviti edino s pridobitvijo kakega novega skladišča. Zato smo uredili bivšo garažo, kar nam je omogočil ObLO, ki nam je delno prepustil gradivo obeh porušenihih mesnic. Z uporabo gradiva in z izkupičkom zanj smo uspeli popraviti streho garaže in smo s tem pridobili lep in suh prostor. Vanj smo spravili slike, in to na posebna stojala. Vendar smo z ureditvijo skladišča v garaži razbremenili ostale prostore le v majhni meri. Po predvidenem načrtu za ureditev depojev moramo izprazniti nekdanjo verando za potrebe arhiva. Dalje naj bi služil prostor pod Tavčarjevo sobo za hrambo kamnitih predmetov, raznega orodja in neuporabljene razstavne opreme. V popravljeni garaži bi po načrtu bile shranjene slike, slike na steklo, panjske končnice in omare iz bivše verande. V dveh prostorih bivšega hleva bi uredili: v prvem hrambo plastike in delov oltarjev, v drugem pa manjših etnografskih predmetov in železa. Za velike predmete, n. pr. skrinje, pluge in množico posameznih kosov pohištva in manj vrednih predmetov, pa po tem načrtu ne bi imeli prostora. Toda tudi to se je zadovoljivo rešilo: dobili smo zgornje nadstropje v kašči, ki smo ga zasilno uredili,